

## РОЗДІЛ 3 ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ І ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'23:81'362:[811.111+811.161.2

### КОГНІТИВНО-СТРУКТУРНА І ПРОПОЗИЦІЙНО-ЗМІСТОВА СКЛАДОВІ КАУЗАЛЬНОЇ ДОМІНАНТИ «ЕФЕКТ» В АНГЛОМОВНОМУ Й УКРАЇНОМОВНОМУ ПСИХОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

### COGNITIVE-STRUCTURAL AND PROPOSITIONAL-CONTENT CONSTITUENTS OF CAUSAL DOMINANT “EFFECT” IN ENGLISH AND UKRAINIAN PSYCHOLOGICAL DISCOURSE

Вайноренс І.П.,

*orcid.org/0000-0003-0198-1448*

*старший викладач, аспірант кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного мовознавства та перекладу  
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*

У статті на матеріалі англomовного й україномовного психологічного дискурсу виявлено пропозиційно-змістову наповненість і визначено структурні схеми її експлікації для каузальної домінанти «ефект». За результатами дослідження встановлено 155 типів типових пропозицій, актуалізованих в англomовному психологічному дискурсі, та 26 – в україномовному психологічному дискурсі. Типи структурних схем репрезентовано в мовах дослідження 19 і 11 відповідно. Кореляція пропозиційно-змістової наповненості та структурних схем розширює коло виокремлених у попередніх дослідженнях підтипів синтаксичного концепту КАУЗАЛЬНОСТІ. Отримані дані відкривають перспективи для виявлення універсального та специфічного у відображенні різними мовами в різних видах дискурсу каузального фрагмента дійсності.

**Ключові слова:** каузальна домінанта, структурна схема, пропозиційно-змістова наповненість, синтаксичний концепт КАУЗАЛЬНОСТІ, психологічний дискурс.

В статье на материале англоязычного и украиноязычного психологического дискурса выявлено пропозиционно-содержательное наполнение и определено структурные схемы его экспликации для каузальной доминанты «эффект». По результатам исследования установлено 155 типов типовых пропозиций, актуализированных в англоязычном психологическом дискурсе, и 26 – в украиноязычном психологическом дискурсе. Типы структурных схем репрезентировано в языках исследования 19 и 11 соответственно. Корреляция пропозиционно-содержательного наполнения и структурных схем расширяет круг выделенных в предшествующих исследованиях подтипов синтаксического концепта КАУЗАЛЬНОСТИ. Полученные данные открывают перспективы для выявления универсального и специфического в отображении разными языками в разных видах дискурса каузального фрагмента действительности.

**Ключевые слова:** каузальная доминанта, структурная схема, пропозиционно-содержательное наполнение, синтаксический концепт КАУЗАЛЬНОСТИ, психологический дискурс.

The paper deals with identifying the propositional-content constituent and structural schemes of causal dominant “effect” expression in English and Ukrainian psychological discourse. As a result, 155 types of typical propositions in English psychological discourse and 26 – in Ukrainian psychological discourse were established. Types of structural schemes in studied languages are represented with 19 and 11 correspondently.

Correlation of propositional-content constituents and structural schemes extends the number of subtypes of sentential concept of CAUSALITY, defined in previous researches. The obtained data open the prospects for revealing the universal and specific in causal reality fragment representation by different languages in various types of discourse.

**Key words:** causal dominant, structural scheme, propositional-content constituent, sentential concept of CAUSALITY, psychological discourse.

**Постановка проблеми.** Антропоцентрично-антропокосмологічна (індивідуально-колективна) спрямованість сучасних лінгвістичних студій (А.О. Беяцька, В.О. Карлова, А.В. Корольова, Н.Є. Леміш та інші) зумовлює потребу в перегляді традиційних підходів до вивчення проблеми відображення особливостей концептуалізації та

категоризації каузальних зв'язків у національних картинах світу, зокрема їх мовної / мовленнєвої репрезентації.

До фокусу уваги науковців таким чином потрапляє каузальний комплекс (далі – КК) – «продукт концептуалізації та категоризації» різних етносів, «ментально-логічний конструкт, конституює

тами якого є каузальні доміанти, об'єктивовані синтаксичними концептами» [5, с. 11]. Взаємодія каузальних доміант в опозиціях КК (причина – ефект, підстава – висновок, умова – результат, допуст – наслідок, мета – засіб) через відношення каузації свідчить про онтолого-гносеологічну природу каузальності [5, с. 14], що вимагає детального опрацювання плану змісту і вираження кожної окремо взятої доміанти в різних мовах / мовленні на тлі забезпечення перманентного розвитку мислення і мови як загальнолюдських цінностей (Ю.М. Караулов, О.С. Кубрякова, Дж. Лакоффа, Р. Ленекера, О.О. Селіванова, L. Degand, R. Jackendoff, A. Neeleman, T. Sanders, E.Sweetser та інших). З огляду на вищезазначене вивчення когнітивно-структурної та пропозиційно-змістової складових каузальних доміант у різних типах дискурсу є *актуальним*.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Перебуваючи у центрі дослідження філософів, логіків, медиків, юристів, економістів, лінгвістів уже більше 2 000 років (починаючи з Аристотеля, IV ст. до н.е.), категорія каузальності виявляє все нові аспекти для аналізу, викликаючи чимало дискусій серед науковців. Наразі цілком закономірним видається її вивчення із позицій когнітивного синтаксису, оскільки саме в синтаксисі формуються мовні одиниці різних рівнів, за допомогою яких і здійснюється процес комунікації [14, с. 246].

Саме синтаксичні одиниці здатні співвідносити повідомлюване із об'єктивною дійсністю (Р.О. Якобсон; Р. Джекендофф) через використання типізованих структурних схем, які, наповнюючись пропозиційним змістом, утворюють синтаксичні концепти [15] (далі – СК), або синтаксично репрезентовані концепти [2; 13]. Отже, пропозиційний зміст, у тому числі каузальний, моделюється за узагальненими ментальними схемами (типові пропозиції), відображаючи певний тип ситуації (наприклад, каузальної). На позначення таких типових пропозицій у кожній мові виробляються конкретні структурні моделі (структурні схеми речень) [4; 10; 13], якими оперують мовці залежно від рівня своєї пресупозиції та інтенції.

Спираючись на теорію синтаксичних концептів, що розробляється під керівництвом З.Д. Попової (починаючи з 1999 р.), Н.Є. Леміш запропонувала використовувати синтаксичний концепт *tertium comparationis* при дослідженні доміант КК [6, с. 151] для виокремлення спільного та відмінного «у глибинній семантиці каузальності різноструктурних мов на когнітивному

рівні, а також у структурних схемах, які є підставою для розрізнення когнітивних механізмів мислення різних етносів» [7, с. 107–108]. Вважаю доцільним у цьому ключі продовжити вивчення окремих каузальних доміант у різних типах дискурсу, позаяк інваріантний синтаксичний концепт КАУЗАЛЬНОСТІ може об'єктивуватися різною кількістю варіантів, що дасть змогу виявити реєстр мовленнєвих структур, характерних для окремого типу дискурсу певної мови, із подальшим застосуванням отриманих результатів при навчанні іноземних мов, у перекладознавстві та міжкультурній комунікації.

**Постановка завдання.** *Метою статті* є встановлення пропозиційно-змістової наповненості та структурних схем її експлікації для каузальної доміанти «ефект» на матеріалі англійського й українського психологічного дискурсу. Досягнення поставленої мети зумовило вирішення таких *завдань*: 1) уточнити поняття «каузальної доміанти», «синтаксичного концепту», «пропозиційно-змістової наповненості», «структурної схеми», «психологічного дискурсу»; 2) встановити пропозиційно-змістову наповненість каузальної доміанти «ефект» на матеріалі психологічних словників / довідників / енциклопедій англійською та українською мовами; 3) ідентифікувати структурні схеми експлікації визначеної каузальної доміанти на основі пропозиційно-змістової складової.

**Виклад основного матеріалу.** Досягнення поставленої в статті мети детермінує уточнення робочих понять розвідки задля коректного сприйняття представлених здобутків. За Н.Є. Леміш, КК як ментально-логічний конструкт, складовими якого виступають біними: причина – ефект, підстава – висновок, умова – результат, допуст – наслідок, мета – засіб, що об'єктивуються в мовах через синтаксичний концепт КАУЗАЛЬНОСТІ (СКК) [5], під *каузальною доміантою* розумію конститuent КК, що знаходиться в одній із п'яти визначених бінем, реалізуючись в мовленні у вигляді експліцитної або імпліцитної складової каузальної ситуації, тобто виконує роль або антецедента каузації, або її консеквента.

Щодо визначення СК погоджуюся, що узагальнено його можна тлумачити як «типову пропозицію, що закріпилася у стійкій структурній схемі», або «план змісту структури як синтаксичного знака, що виражається послідовністю словоформ, тобто має як план змісту, так і план вираження» [5, с. 90; 7, с. 108]. Для плану змісту СК у такому випадку цілком логічно притаманна *пропозиційно-змістова наповненість*, тобто перелік

типових пропозицій («мисленнєвих картин» ситуації), а план вираження репрезентований «стійкими репродуктивними» структурними схемами.

Розпочати вивчення реалізації каузальної домінанти «ефект» СКК як найменш дослідженої порівняно із «наслідком» і «результатом» у сучасному мовознавстві було вирішено на матеріалі психологічного дискурсу, оскільки в реальній / віртуальній дійсності виявлення зазначеної домінанти є завжди унаочненим для спостерігача [3, с. 53; 17, с. 96]. Психологічний дискурс вважається різновидом інституційного, знаходячись на перетині медичного і наукового його різновидів [8; 9]. У межах розвідки психологічний дискурс представлено письмовими продуктами, розробленими англійськими та українськими психологами-вченими, у вигляді *The Gale Encyclopedia of Psychology* (2001: 701 р.) і *Психологічний словник* (2007: 336 с.), *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник* (2016: 424 с.).

Для подання отриманих у розвідці результатів наведемо використані в роботі умовні позначення: *Nanim* – живий іменник, *Ninan* – неживий іменник, *N1-6* – іменник в одному із відмінків (експлікованих в українській мові / глибинних в англійській, *Ninan2* – неживий іменник у родовому відмінку), *Vact* – дієслово в активному стані, *Vpass* – дієслово в пасивному стані, *Vlink* – дієслово-зв'язка, *Vmod* – модальне дієслово, *Vinf* – дієслово в інфінітивній формі, *Vrefl* – рефлексивне дієслово, *Vph* – фразове дієслово, *Adj* – прикметник.

Використовуючи у своєму дослідженні алгоритм для встановлення пропозиційно-змістової наповненості каузальної домінанти «ефект» (через виділення каузальних семем) та ідентифікації структурних схем її експлікації, запропонований Н.Є. Леміш для роботи із СКК (на матеріалі п'ятьох мов), вважаю за доцільне подати результати, представлені нею у докторській дисертації, але лише для англійської та української мов, що безпосередньо має відношення для мого подальшого аналізу.

В англійській мові на матеріалі лексикографічних джерел Н.Є. Леміш було виокремлено **41 каузальну семему з 19 диференційними типами**: SMTH TO BE CAUSED BY SMB; SMTH TO BE CAUSED BY SMTH ELSE; SMTH TO BE PRODUCED BY SMB; SMTH TO BE PRODUCED BY SMTH ELSE; SMTH TO BE A RESULT OF SMTH ELSE; SMTH TO BE A CONSEQUENCE OF SMTH ELSE; SMTH TO BE ATTAINED BY SMTH ELSE; SMTH TO BE ACQUIRED BY SMTH ELSE; SMTH TO HAVE

AN OPERATIVE INFLUENCE ON SMTH ELSE; SMTH TO HAVE AN OPERATIVE INFLUENCE ON SMB; SMTH TO IMPRESS SMB; SMTH TO PRODUCE THE IMPRESSION ON SMTH ELSE; SMTH TO INFLUENCE SMB; SMTH TO BE PRODUCED DELIBERATELY; SMTH SMB TO CREATE; SMTH TO BE BROUGHT INTO; SMTH TO HAPPEN AS A RESULT OF SMTH ELSE; SMTH TO INFLUENCE SMTH ELSE; SMTH TO FOLLOW SMTH ELSE NATURALLY. Ці семем утворюють **12 вертеральних підтипів СК**: СК спричинення, СК вироблення / продукування, СК наявності результату, СК наявності наслідку, СК досягнення, СК придбання, СК (дійсного) впливу, СК справлення / здійснення (враження), СК створення, СК призведення, СК результативного відбуття, СК слідування, що можуть реалізовуватись **11 диференційними структурними схемами**: *Ninan1 + Vact + Nanim4*; *Ninan1 + Vact + Ninan4 + N anim4*; *Ninan1 + Vact + Ninan4*; *Ninan1 + Vact + as + Ninan1 + Ninan2*; *Nanim1 + Vact + Ninan4*; *Ninan1 + Vpass + Nanim5*; *Ninan1 + Vpass + Ninan5*; *Ninan1 + Vpass + Adv*; *Ninan1 + Vlink + Ninan5 + Ninan2*; *Ninan1 + Vph + Ninan4*; *Ninan1 + Vph + Nanim4*. Формальна когнітивно-структурна складова таких схем заповнюється дієсловами: *cause, produce, attain, acquire, have, impress, influence, create, bring into, happen, follow* та іменниками *result, consequence* [5, с. 202–204, 288].

В українській мові на матеріалі лексикографічних джерел було виокремлено **17 каузальних семем із 9 диференційними типами**: ЩОСЬ ХТОСЬ ВИКЛИКАТИ; ЩОСЬ ВИКЛИКАТИ ЩОСЬ ІНШЕ; ЩОСЬ БУТИ РЕЗУЛЬТАТОМ ЧОГОСЬ ІНШОГО; ЩОСЬ БУТИ НАСЛІДКОМ ЧОГОСЬ ІНШОГО; ЩОСЬ ВРАЖАТИ КОГОСЬ; ЩОСЬ БУТИ ВРАЖЕННЯМ ВІД ЧОГОСЬ ІНШОГО; ЩОСЬ СТВОРЮВАТИ ВРАЖЕННЯ НА КОГОСЬ; ЩОСЬ ВПЛИВАТИ НА ЩОСЬ ІНШЕ; ЩОСЬ ВПЛИВАТИ НА КОГОСЬ, які утворюють **6 вертеральних підтипів СК**: СК викликання, СК наявності результату, СК наявності наслідку, СК впливу, СК (справлення / здійснення) наявності враження, СК створення, реалізуючись **5 диференційними структурними схемами**: *Ninan1 + Vact + Ninan4*; *Ninan1 + Vact + Nanim4*; *Ninan1 + Vact + Ninan4 + Vanim2*; *Ninan1 + Vlink + Ninan5 + Ninan2*; *Nanim1 + Vact + Ninan4*, формальна когнітивно-структурна складова яких заповнюється такими дієсловами, як *викликати, бути, впливати, вражати, створювати* та іменниками *результат, наслідок, враження* [5, с. 247, 306].

Опрацювавши продукти психологічного дискурсу, як було зазначено вище (*The Gale Encyclopedia of Psychology* [16], *Психологічний словник* [11], *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник* [12]), мною отримано такі дані для номінацій “effect” / “effects” і «ефект» / «ефекти».

Для англійської мови: **155 диференційних типів каузальних семем:** SMTH TO HAVE EFFECT / EFFECTS, SMB TO INVESTIGATE EFFECTS, SMTH TO ACHIEVE EFFECT / EFFECTS, SMTH TO BLOCK EFFECTS, SMB TO BE HOSPITALIZED FOR EFFECTS, SMB TO DEVELOP EFFECTS, SMTH TO MINIMIZE EFFECTS, SMTH TO BE EFFECT / EFFECTS, SMTH TO BE THE BASIS FOR EFFECTS, SMTH TO INDUCE EFFECTS, SMTH TO DIMINISH EFFECTS, SMB TO STUDY EFFECTS, SMTH TO STUDY EFFECTS, SMTH TO EMPHASIZE EFFECTS, SMTH TO REVEAL EFFECTS, SMB TO DEMONSTRATE EFFECTS, SMTH TO AMELIORATE EFFECTS, SMB TO MONITOR EFFECTS, SMTH TO BE MONITORED DUE TO EFFECTS, SMB TO BE MONITORED FOR EFFECT, SMTH TO TAKE EFFECT, SMTH TO FOCUS ON EFFECTS, SMB TO REDUCE EFFECTS, SMTH TO REDUCE EFFECTS, SMTH TO REDUCE SMTH WITH EFFECTS, SMTH TO DETERMINE EFFECTS, SMB TO DETERMINE EFFECTS, SMTH TO MAKE EFFECTS, SMTH TO VARY EFFECTS, SMB TO VARY EFFECTS, SMTH TO OFFSET EFFECT, SMB TO EMPLOY EFFECT, SMB TO EXPLAIN EFFECT, SMTH TO CONDITION EFFECT, SMTH TO BE PUBLISHED ON EFFECT, SMTH TO BE CALLED EFFECTS, SMTH TO EVIDENCE EFFECTS, SMTH TO EXERT EFFECT, SMTH TO CAUSE EFFECTS, SMTH TO BE CAUSED BY EFFECTS, SMB TO CAUSE EFFECTS, SMB TO RESIST BECAUSE OF EFFECTS, SMTH TO LEAD TO EFFECTS (OUTCOMES), SMB TO GATHER DATA ON EFFECTS, SMTH TO BE LINKED TO EFFECTS, SMTH TO BE WEIGHED AGAINST EFFECTS, SMTH TO BE OUTWEIGHED BY EFFECTS, SMB TO SUFFER EFFECTS, SMB TO SUFFER FROM EFFECTS, SMTH TO AUGMENT EFFECT, SMB TO COME DOWN FROM EFFECTS, SMTH TO COME FROM EFFECT, SMB TO BE TESTED FOR EFFECT, SMTH TO TEST EFFECTS, SMTH TO EVOKE EFFECTS, SMB TO BE AWARE OF EFFECTS, SMB TO BE UNAWARE OF EFFECTS, SMB TO OBSERVE EFFECT / EFFECTS, SMTH TO SHOW EFFECT, SMTH TO

INFLUENCE EFFECTS (MUCH RESEARCH INTO EFFECTS), SMTH TO ISOLATE EFFECTS, SMTH TO BE AFFECTED BY EFFECTS, SMTH TO AFFECT EFFECT, SMTH TO DISCOVER EFFECTS, SMTH TO DISTRIBUTE EFFECT, SMTH TO BE REFERRED TO AS EFFECT, SMB TO EXPLORE EFFECTS, SMB TO DESCRIBE EFFECTS, SMTH TO DESCRIBE EFFECT, SMTH TO BE SUSCEPTIBLE TO EFFECTS, SMTH TO EXHIBIT EFFECTS, SMB TO PRONOUNCE EFFECTS, SMTH TO PRONOUNCE EFFECTS, SMTH TO PRODUCE EFFECT / EFFECTS, SMTH TO BE PRODUCED BY EFFECTS, SMB TO MANAGE EFFECTS, SMB TO TREAT EFFECTS, SMTH TO TREAT EFFECTS, SMB TO CURE EFFECTS (SMB TO FIND CURE FOR EFFECTS), SMTH TO EXPERIENCE EFFECT, SMB TO EXPERIENCE EFFECTS, SMB TO NEGLECT EFFECTS, SMB TO DISTINGUISH BETWEEN EFFECTS, SMB TO RECOGNIZE EFFECTS, SMB TO BE CONCERNED WITH EFFECT, SMTH TO BE CONCERNED WITH EFFECT, SMB TO FEEL EFFECT / EFFECTS, SMB TO REPORT EFFECTS, SMTH TO BE UNDERMINED BY EFFECT, SMB TO COUNTERACT EFFECT, SMB TO UNCOVER EFFECTS, SMB TO IMPROVE EFFECTS, SMB TO ASSUME EFFECT, SMTH TO EXTEND EFFECT, SMTH TO CONTROL EFFECTS, SMTH TO DEAL WITH EFFECTS, SMB TO DIFFER ON EFFECTS, SMB TO LESSEN EFFECT, SMB TO QUESTION EFFECTS, SMB TO BELIEVE IN EFFECTS, SMTH TO BE NAMED EFFECT, SMTH TO BE MENTIONED IN CONNECTED WITH EFFECT, SMB TO EXAMINE EFFECTS, SMTH TO ASSESS EFFECT, SMTH TO BE ASSOCIATED WITH EFFECTS, SMTH TO MEASURE EFFECTS, SMB TO MEASURE EFFECTS, SMB TO CONDUCT RESEARCH / STUDIES ON EFFECTS, SMB TO UNDERSTAND EFFECT, SMTH TO NEUTRALIZE EFFECT, SMTH TO ARISE IN EFFECTS, SMB TO LEARN ABOUT EFFECTS, SMB TO DOCUMENT EFFECTS, SMB TO COIN EFFECT, SMTH TO INCREASE EFFECT, SMTH TO REVERSE EFFECTS, SMB TO BE RELIEVED OF SMTHWITHOUTEFFECT, SMB TO CONSIDER EFFECTS, SMTH TO CONSIDER EFFECT, SMB TO SEE EFFECTS, SMB TO NOTE EFFECT, SMTH TO BE PLAYED BY EFFECT, SMTH TO ADDRESS EFFECTS, SMTH TO MAGNIFY EFFECTS, SMTH TO TRIGGER EFFECTS, SMTH TO BE TRIGGERED BY EFFECTS, SMB TO AVOID EFFECTS, SMTH TO RESTRICT EFFECTS, SMB TO INFER EFFECT, SMB TO DIE FROM EFFECTS, SMTH TO INVOLVE EFFECT, SMTH TO BRING

ABOUT EFFECT, SMTH TO CONFORM WITH EFFECT, SMB TO RECOVER FROM EFFECTS, SMTH TO BE GOVERNED BY EFFECTS, SMTH TO BE GENERATED BY EFFECTS, SMTH TO PROTECT AGAINST EFFECTS, SMTH TO CONFIRM EFFECT, SMTH TO BE PARTITIONED BY EFFECT, SMB TO BE EXPOSED TO EFFECTS, SMB TO AROUSE EFFECTS, SMTH TO AROUSE EFFECTS, SMB TO PAY ATTENTION TO EFFECTS, SMTH TO BE DUE TO EFFECTS, SMTH TO REACH EFFECT, SMB TO GET EFFECT, SMB TO KNOW EFFECTS, SMB TO MITIGATE EFFECTS, SMTH TO ELIMINATE EFFECTS, SMTH TO BE ESTABLISHED AS EFFECT, SMB TO OBTAIN EFFECT, SMTH TO INCLUDE EFFECTS, SMB TO TERM SMTH AS EFFECT, SMB TO COMPARE EFFECTS, SMTH TO TEMPER EFFECTS. Така кількість каузальних семем реалізується усього **19 диференційними структурними схемами**: Ninan1 + Vact + Neffect3; Ninan1 + Vact + Neffect4; Ninan1 + Vact + Neffect5; Ninan1 + Vact + Neffect6; Ninan1 + Vlink + Neffect5; Ninan1 + Vpass + Neffect5; Ninan1 + Vpass + Neffect1; Ninan1 + Vpass + Neffect2; Ninan1 + Vpass + Neffect3; Ninan1 + Vpass + Neffect5; Ninan1 + Vpass + Neffect6; Nanim1 + Vact + Neffect2; Nanim1 + Vact + Neffect4; Nanim1 + Vact + Neffect3; Nanim1 + Vact + Neffect6; Nanim1 + Vlink + Adj + Neffect2; Nanim1 + Vpass + Neffect2; Nanim1 + Vpass + Neffect5 із кількістю дієслів більше 100. Наприклад: SMTH TO BLOCK EFFECTS – *In some cases medications designed to ease drug cravings or block the effects of alcohol are prescribed* [16, с. 26] – Ninan1 + Vact + Neffect4; SMB TO BE HOSPITALIZED FOR EFFECTS – *People suffering from anorexia often must be hospitalized for secondary medical effects of the condition* [16, с. 37] – Nanim1 + Vpass + Neffect2.

Для української мови: **26 диференційних типів каузальних семем**: ХТОСЬ ПРИВНОСИТИ ЕФЕКТ, ХТОСЬ ДОСЛІДИТИ ЕФЕКТ, ХТОСЬ ОЧІКУВАТИ ЕФЕКТ, ЩОСЬ ПРОЯВЛЯТИ ЕФЕКТ, ЩОСЬ БУТИ ЕФЕКТОМ, ЩОСЬ СТВОРЮВАТИ ЕФЕКТ, ЩОСЬ ВПЛИВАТИ НА ЕФЕКТ, ЩОСЬ ЗДІЙСНЮВАТИ З ЕФЕКТОМ, ЩОСЬ БУТИ СПРЯМОВАНИМ НА ЕФЕКТ [9]; ХТОСЬ ОТРИМУВАТИ ЕФЕКТ, ХТОСЬ ДОСЯГАТИ ЕФЕКТ, ХТОСЬ ВИВЧАТИ ЕФЕКТ, ХТОСЬ КОНТРОЛЮВАТИ ЕФЕКТ, ЩОСЬ РОЗГЛЯДАТИ ЕФЕКТ, ЩОСЬ ВИКЛИКАТИ ЕФЕКТ, ЩОСЬ МАТИ ЕФЕКТ, ЩОСЬ ВИКОРИСТОВУВАТИ ЕФЕКТ, ЩОСЬ ДАВАТИ ЕФЕКТ, ЩОСЬ ВРАХОВУВАТИ ЕФЕКТ, ЩОСЬ ПРИЗВОДИТИ ДО ЕФЕКТУ, ЩОСЬ ЗБЕРІГАТИ ЕФЕКТ, ЩОСЬ ВИКЛИКАТИ ЕФЕКТ,

ЩОСЬ ВЗАЄМОДІЯТИ З ЕФЕКТОМ, ЩОСЬ ДОСЯГАТИ ЕФЕКТУ, ЩОСЬ ДОСЯГАТИСЯ ЯК ЕФЕКТ, ЩОСЬ АСОЦІЮВАТИСЯ ІЗ ЕФЕКТОМ [10]; ЩОСЬ ВИКЛИКАТИ ЕФЕКТ [9; 10], які реалізуються **11 диференційними структурними схемами**: Ninan1 + Vact + Neffect4; Ninan4 + Vact + Neffect5; Ninan1 + Vact + Neffect2; Ninan1 + Vact + Neffect5; Ninan1 + Vmod + Vinf + Neffect4; Ninan1 + Vlink + Neffect5; Ninan1 + Vpass + Neffect4; Ninan1 + Vrefl + Neffect1; Ninan1 + Vrefl + Neffect5; Nanim1 + Vact + Neffect2; Nanim1 + Vact + Neffect4, формальна когнітивно-структурна складова яких заповнюється такими дієсловами: *привносити, проявляти, досліджувати, викликати, бути, впливати, створювати, очікувати, здійснювати, спрямовувати, отримувати, досягати, вивчати, контролювати, розглядати, мати, використовувати, давати, враховувати, призводити, зберігати, визивати, взаємодіяти, асоціювати*. Наприклад: ЩОСЬ ПРИЗВОДИТИ ДО ЕФЕКТУ – *Саме цей шлях призводить до накопичення ефекту сімейної успішності у праці, переходу обдарованості дітей у талант дорослих* [12, с. 30] – Ninan1 + Vact + Neffect2; ЩОСЬ ВИЗИВАТИ ЕФЕКТ – *Правда, процес творчості і особливо досягнення суспільно значущого результату визиває аутопсихотерапевтичний ефект і самооздоровлення такої особистості* [12, с. 224] – Ninan1 + Vact + Neffect4.

**Висновки.** Таким чином, використання алгоритму Н.Є. Леміш для встановлення пропозиційно-змістової наповненості каузальних домінант через виділення каузальних семем та ідентифікації структурних схем її експлікації виявилось ефективним і дало мені змогу виявити 155 типів типових пропозицій, актуалізованих в англомовному психологічному дискурсі, що реалізуються 19 структурними схемами, та 26 – в україномовному психологічному дискурсі з 11 структурними схемами відповідно.

Отримані дані демонструють значну перевагу кількості типових пропозицій і структурних схем, встановлених для каузальної домінанти «ефект» в окремому типі дискурсу, у порівнянні із даними, попередньо представленими Н.Є. Леміш на матеріалі лексикографічних джерел. Це свідчить про доцільність застосування зазначеного алгоритму для вивчення реалізації окремих каузальних домінант у професійному мовленні, відкриваючи перспективи щодо розширення кола підтипів синтаксичного концепту КАУЗАЛЬНОСТІ в різних мовах задля виявлення універсального та специфічного у відображенні ними каузального фрагмента дійсності.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ахмерова Л.Р. Психологический дискурс и его разновидности в современном русском языке. *И.А. Бодуэн де Куртене и мировая лингвистика* (V Бодуэновские чтения): труды и материалы междунаро- д. конф. 12–15 октября 2015 г. Казань: Казанский (Приволжский) федеральный университет. 2015. С. 21–23.
2. Богоявленская Ю.В. Проблематипологии концептов в современной лингвистике. *Лингвокультурология*. 2013. С. 6–16.
3. Вайноренє І.П. Колокації з каузальною домінантою «ефект» в англійській та українській мовах. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов*. 2017. Вип. 16. С. 52–61.
4. Кузьмина С.Е. Понятие «синтаксический концепт» в лингвистических исследованиях. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. 2012. № 17 (271). Вып. 66. С. 87–90.
5. Леміш Н.Є. Вертеральні типи каузальності у споріднених мовах: монографія. Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені І. Франка, 2015. 508 с.
6. Леміш Н.Є. Синтаксичний концепт як основа зіставлення у сучасних лінгвокогнітивних дослідженнях. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов*. 2017. Вип. 16. С. 150–158.
7. Леміш Н.Є. Синтаксичний концепт як tertium comparationis при встановленні типології структур кау- зального комплексу (на матеріалі нідерландської та української мов). *Вісник Київського національного лінг- вістичного університету. Серія Філологія*. 2014. Т. 17. № 1. С. 107–1114.
8. Павлова Н.Д. Механизмы и средства психологического воздействия в дискурсе. *Психологические исследования*. 2013. Т. 6. № 32. С. 3. URL: <http://psystudy.ru/index.php/num/2013v6n32/905-pavlova32.html> (дата обращения: 27.04.2019).
9. Полюк І.С. Психологічний дискурс як різновид наукового. *Філологічні науки*. URL: [http://www.rusnauka.com/28\\_NPM\\_2013/Philologia/6\\_144167.doc.htm](http://www.rusnauka.com/28_NPM_2013/Philologia/6_144167.doc.htm) 23.04.2019 (дата обращения: 27.04.2019).
10. Попова З.Д. Синтаксический концепт и межкультурная коммуникация. *Вестник ВГУ. Серія «Лингвистика и межкультурная коммуникация»*. 2004. № 2. С. 27–31.
11. Психологічний словник / авт.-укл. В.В. Снявський, О.П. Сергєєнкова; за ред. Н.А. Побірченко. Міністерство освіти і наук України, 2007. 336 с.
12. Рибалка В.В. Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник. Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені І. Франка, 2016. 424 с.
13. Фурс Л.А. Синтаксически репрезентируемые концепты: автореф. дисс. ... д-ра филол. н.: 10.02.04; 10.02.19. Тамбов. 2004. 36 с.
14. Швець О.В. Номінативні речення як засіб вербалізації результатів концептуалізації об'єктивної дій- сності індивідом. *Філософія мови та нові тенденції в перекладознавстві й лінгвістиці*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції. 28–29 березня 2019 р. Київ, 2019. С. 245–249.
15. Jackendoff R. What is a Concept? *Frames, fields, and contrasts: new essays in semantic and lexical organization*. New-York : Routledge, 2012. P. 191–208.
16. Strickland B.R The Gale Encyclopedia of Psychology. New York : Gale Group, 2001. 701 p.
17. Vainorenien I. Collocations with Causal Dominant “Effect” in the English and Ukrainian Languages. *Language in Different Contexts: research papers collection*, V. VIII (1). May 3–4 2018. Vilnius, 2018. P. 94–101.